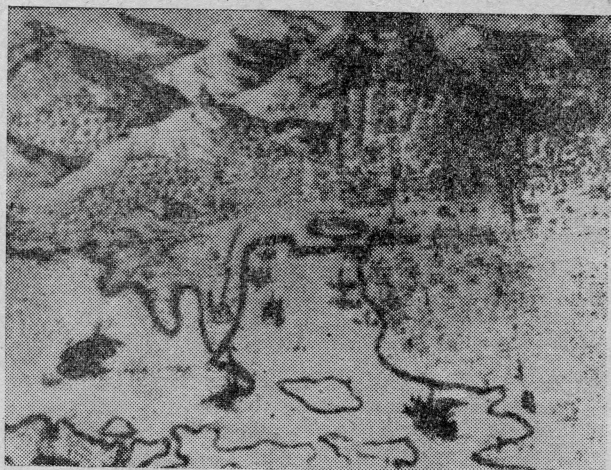

Iz historije hvarske pomorske književnosti

Velimir Laznibat

Gotovo svi važniji dalmatinski gradovi i otoci našli su se na početku XVI. vijeka pod mletačkom vlašću. Onom sramnom prodajom Dalmacije za 100.000 dukata 9. srpnja 1409. od strane kralja Ladislava Napuljskog, Venecija je dobila gradove: Zadar, Novigrad i Nin i otoke u Hrvatskom Primorju: Pag, Rab, Cres i Osor. Tu je kupoprodaju Venecija smatrala zakonitom i nadala se, da će vrlo lako dobiti i ostale dalmatinske gradove i otoke. U tome se preverila. Najprije htjede zauzeti Šibenik, ali tu naiđe i na prvi otpor, u toku od 3 godine, te ga zauzme tek 1412. Ladislavov protivnik, kralj Žigmund nastoji sačuvati Split i Trogir, ali mu nije uspjelo. Prvom akcijom 1419., mletačko brodovlje sprečava ulazak stranih brodova u Split i Trogir, dok sa splitskim i trogirskim brodovima postupa otvoreno neprijateljski, a time je Venecija ozbiljno ugrozila trgovinu ovih gradova. Nije pomoglo ni to, što su Splitski izabrali za svoга kneza gospodara Klisa i Omiša — Nelipića Ivaniša, velikog neprijatelja Venecije, dok su Trogirani naoružali nekoliko brodova u cilju uništavanja mletačkih trgovačkih lada. Venecija bude jača. Trogir, poslije junačke borbe podlegne nadmoćnijem neprijatelju polovinom 1420., a odmah zatim splitski plemići zatraže od Venecije neke privilegije i grad se preda 28. VI. 1420., dana poslije pada Trogira.

Glavni grad ovoga otoka bio je u XVI. vijeku važna luka, koju su posjećivali mnogi brodovi, što predstavlja važan privredni uvjet za razvitak kulturnog života. Premda Hvar uznemiruju dva puta Turci, k tome na početku vijeka doživljava i pučku bunu (1510—1514), a i kuća hara 1529. šest mjeseci, ipak se kulturni život razvio kao u Dubrovniku i drugim dalmatinskim gradovima. Prema tome možemo i u Hvaru tražiti književni krug, slično onome u Dubrovniku ili u Splitu. Mnoga sačuvana pisma i pjesme — poslanice

Izgled starog Hvara

svjedoče postojanje živih veza hvarskih književnika s književnicima Dubrovnika, Splita i Zadra.

Na prijelazu iz XV. u XVI. vijek živi u Hvaru Hanibal Lucić, (oko 1485—1553), koji piše svoja djela samo našim jezikom. Najvažnije mu je djelo »Robinja«, ustvari prva naša svjetovna drama, potpuno oslobođena talijanskih uzora, što ima veliko značenje za našu stariju književnost. Osim toga »Robinja« je i prva slavenska umjetnička drama svjetovnog sadržaja, a budući da je stvorena prije velikog Shakespeara, zauzima važno mjesto i u svjetskoj književnosti toga vremena. »Robinja« je izvedena 1954. godine pred Dvorom u okviru Dubrovačkih ljetnih igara.

Postanje »Robinje« nije definitivno utvrđeno. Naglašavam, da se svi istraživači slažu, da su »zla sudbina bana Derencina i ubdinska pogibija« utjecale na stvaranje ove drame, ali se pravi izvor »Robinje« nije utvrdio. Možda je ona »primarna«, možda joj je izvor narodna pjesma s istim motivom iz Makarske, ili je pak nastala po uzoru pučke drame s otoka Pağa, a mnogo su utjecali na njen postanak i morski gusari, koji su se u XVI. vijeku zalijetali na Vis i Hvar, jer su najpristupačniji otoci s otvorenog mora. Ova posljednja tvrdnja u vezi s »Robinjom« danas nam je romantično — naivna, ali Luciću i Hvaranima onog vremena bio je to važan problem. Gusari su znali zaletjeti se na otok, poharati ga i odvesti više ljudi u ropstvo. To je moglo utjecati na stvaranje drame i Lucić je mogao taj motiv iskoristiti i povezati s hvarskom poviješću, pa iako je anahronizam, pjesnik se predstavio kao rodoljub.

Osim »Robinje« jednu cijelu zanosnu pjesmu Lucić je ispjevao »U pohvalu grada Dubrovnika« slaveći slobodu Republike, njen privredni i kulturni procvat. Lucić spominje Dubrovnik još u jednoj pjesmi, u kojoj je, uz ostalo, odobravao i opravdao dubrovačku politiku:

»Toga cić svak pravi, a pravo na viru,
da mudro boravi Dubrovnik u miru.
Njeđa ti svaka vrst ljudi, i ka ima krst
i koja nima krst, ljubi i prijima.«

Drugi veliki hvarski pjesnik XVI. vijeka bio je Petar Hektorović (1487—1572) iz Starigrada. Bio je mnogo cijenjen od suvremenika, a podržavao je prijateljske veze s mnogim književnicima, osobito Dubrovčanima. Mavro Vetranović mu je za ukas njegovog parka u Starigradu poslao iz Dubrovnika čemprese i oleandre. P. Hektorović je i sam 1557. pošao »do onog slavnog grada Dubrovnika«, gdje je bio dočekan vrlo srdačno. U društvu s M. Vetranovićem i N. Nalješćevićem ostao je 25 dana. Pjesnik se uvijek ugodno sjeća tog susreta. Kada je obolio od gute, na koju se tužio i koja ga je često mučila, N. Nalješćević ga se sjetio i molio tu bolest, da poštedi Petra:

»Molim te togaj rad, nemoj, svi Hrvati
da na te plaču sad, . . .«

Najvažnije Hektorovićevo djelo »Ribanje i ribarsko prigovaranje«, napisano 1555., a štampano tek 1568., čitavo je prožeto morem i ispunjeno ljubavlju za našu obalu i naš narod.

Kratka sadržaj: Sa dva najbolja hvarska ribara (Paskoje Debelja i Nikola Zet) provede pjesnik tri dna na moru (Djelo je zato podijeljeno na tri pjevanja).

Prvi dan lovili su ribu, ali bili su slabe sreće. Kada se podigao vjetar, sklonili su se u najljepšu luku na otoku. Tu su priredili ručak i prenoćili.

Ujutro su pošli prema Šolti. Paskoje je pievao o Kraljeviću Marku, a Nikola o Radosavu Siverincu (dviije bugarštice). Kad su došli do Brača, pjesnik pošalje Nikolu »preko brda« da kupi sve, što treba za pristojan život, jer se ribe već nauživao. S kupovinom otplovili su prema Nečujmu na Šolti. Pjesnik se sjeća Marulića, koji je neko vrijeme života proveo u Nečujmu. Na Šolti su večerali i prenoćili.

Treći dan otplove natrag prema Hvaru. Usput su ulovili svakojake ribe. Sreli su i jednu galiju, kojom je zapovijedao pjesnikov prijatelj. Podare ga ribam, a on njih limunima. Povoljni vjetar omogućio je brz povratak do rta Kabla, gdje su ribari ručali, a pjesnik sjede na obalu i stane razmišljati o siromašnim ribarima, koji u sebi imaju toliko prikrivene mudrosti, da se može smatrati zakopanim blagom. Njihove riječi a naročito pjesme »mile u srcu mu još zvone«. Ujutro su došli u Starigrad, podijelili ribu i tako završili svoje ribanje.

Iz ovoga kratkog sadržaja vidi se, da »Ribanje« nije pouka o ribanju, već idila morskog ribarenja i uživanje u ljepoti ljetne plovidbe na moru. Vrijednost djela podiže realnost opisivanja, jer je cijeli put prikazan onako, kakav je i bio, »ne priloživ jednu rič najmanju«.

Pri kraju XVI. vijeka Martin Benetović (? — 1607) predstavio se svojom komedijom »Hvar-

kinja«. Glavna su lica dva smiješna starca: Hvaranin Nikola i Dubrovčanin Mikleta. U I. činu, 2. prizor Mikleta dolazi na Hvar i kaže, da mu je »omilio ovi gradak«. Nato pjesnik hvali Dubrovčane riječima Nikole: »Ovi naš gradak nie toliko lip, koliko je ugodan gostu, jer je ovdri priat, a navlastito vi družu Dubrovčani, zašto i vi nam činite, i vidila se je veće krat ljubav vaša skupno govoreći« (po P. Karliću — Zadar). To nam svjedoči uzajamnu ljubav dvaju pomorskih gradova u staro vrijeme.

Veze hvarskih i dubrovačkih starih pjesnika omogućuju nam dublje prodiranje u obim našeg pjesništva. Hvaranin Ivan Párožić (1537 — ?) napisao je »Vlahinju«, koja je bila poznata i u Dubrovniku, što doznajemo iz pohvalnih riječi Nikole Nalješkovića:

»tako su prilike, takoga uresa,
rekal bih, nje dike da su zgar s nebesa«.

Parožić nam je, uza sve to, danas nepoznati pisac, a ne zna se ni kakve je vrste bilo njegovo djelo. Možda je i ono imalo kakvu posrednu ili neposrednu vezu s pomorstvom, morem ili s rod-nim obalama.

Marin Gazarović pripada prijelazu iz XVI. u XVII. stoljeće. On je tek 1623. izdao u Mlecima (sigurno ga je ranije pisao) »Murata gusara« — razgovaranje morsko, favola marittima, ali nije izvorno djelo već prijevod talijanske drame »Il corsaro Arimante« Ludovica Alearija. Radnja drame odigrava se na Visu.

Zaista je značajan prilog hvarskih književnika XVI. vijeka našoj kulturi. Osobito treba cijeniti njihov patriotizam. Slava Hvarana bila je nada-leko poznata. Dubrovčanin Mavro Vetranović govori o suvremenom mu hvarskom pjesništvu:

»ter gdje se taj čuje u Hvaru rajska slas',
velmi se raduje slovinski kotar vas,
i ostale države našega jezika.

U Hvaru sve prave da je vrijednos' velika.«